

OVER PLUIMVEE

Foto: Marit de Haan

FYTOTHERAPIE

Tekst: Elly Vogelaar

Het medicinaal gebruik van planten en de wetenschap die zich bezig houdt met de preventie en behandeling van ziekten met behulp van planten, delen van planten en hun preparaten, noemen we fytotherapie (kruidengeneeskunde; van het Griekse *phyto* = plant, en *Therapeia* = geneeskunde).

De kruidengeneeskunde is een van de oudste medische behandelingen in het algemeen. Al zo'n 5000 jaar geleden werden in China en India verschillende ziekten succesvol behandeld met medicinale planten. Later werden medicinale planten gebruikt in alle beschavingen, van China tot India, Griekenland, Rome en Midden- en Zuid-Amerika. Bijna 2500 jaren zijn verstreken sinds Hippocrates, de vader van de moderne geneeskunde, als eerste het verband tussen voeding en gezondheid ontdekte. En Claudius Galenus (131 tot 199 AD) uit Pergamum in Klein-Azië, beschreef 304 geneesmiddelen, die allen werden gemaakt uit planten.

Rechts: Illustratie uit *Traite de Médecine* door Claudius Galenus.

Sindsdien is er veel veranderd en heeft de wetenschap enorme vooruitgang geboekt op alle gebieden, maar de theorie van Hippocrates is nog steeds actueel. Kruidengeneesmiddelen gaan weer een steeds grotere rol spelen; niet alleen in

de zelfmedicatie, maar ook veel artsen zijn zich ervan bewust dat dergelijke preparaten in staat kunnen zijn om de chemisch gesynthetiseerde medicijnen aan te vullen of zelfs te vervangen, en dat ze, daarmee vergeleken, vaak geen of op zijn minst aanzienlijk minder bijwerkingen hebben. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er ook bij veel eigenaren van gezelschapsdieren een stijgende vraag naar dit soort dierspecifieke (aanvullende) diervoeders en geneesmiddelen is.

Kruidengeneeskunde voor pluimvee

Er wordt tegenwoordig al heel wat onderzoek gedaan naar te toepassing van fytotherapie in de veehouderij. Omdat kippen meer als 'landbouwhuisdieren' dan als gezelschapsdieren worden gezien (en uitgetest), is het moeilijk om in de diverse onderzoeksrapporten bruikbare tips te vinden voor de behandeling van de ziekten en ongemakken die onze huis- tuin en keukenkippen overkomen. U zult begrijpen dat aan ziektebestrijding bij bijv. vleeskuikens, met hun korte leven van slechts 6 weken, andere eisen gesteld worden.

De eerste duidelijke lijst met geadviseerde kruiden en receptuur speciaal toegespitst op gebruik voor pluimvee kregen wij van de Filippijnse dierenarts Dr. Leila Flores. De gebruikte kruiden zijn daar voorhanden, maar wij vrezen dat ze niet altijd bekend zijn of voorkomen in Europa.

Nader speurwerk leverde toch ook een Nederlandse lijst op. In ons land wordt o.a. door RIKILT - faculteit diergeneeskunde en het Instituut voor Etnobotanie en Zoöfarmacognosie in Wageningen, studie gedaan naar de heilzame werking van kruiden en andere natuurproducten, ook specifiek voor kippen.

Er is inmiddels zelfs een 'Stalboekje voor Pluimvee' verschenen om pluimveehouders de weg te wijzen in het sterk groeiende aanbod van kruiden en andere natuurproducten. Wij kregen toestemming om uit dit boekje de lijst op te nemen met kruiden (producten) waarvan is aangetoond dat zij effect hebben en/of op basis van beschikbare kennis effect zouden kunnen hebben.

Rechts: Vrije uitloop onder de walnootbomen.

Foto: Freddy Bettink.

Ga niet zonder enige kennis met kruiden aan de gang! Lees vooral eerst dit <http://library.wur.nl/biola/bestanden/1895751.pdf>

Via www.fyto-v.nl kunt u naar diverse databases, die u zelf kunt sorteren of doorzoeken op bepaalde termen. De ingangen zijn: Preparaten, Leveranciers, Kruiden, Literatuur. Het is dus mogelijk om bijv. de preparaten te sorteren op zowel diersoort als indicatie. **Lees ook de legenda!**

Stalboekje voor Pluimvee

<http://www.fyto-v.nl/docs/stalboekjepluim.pdf>

Samengesteld ten behoeve van de Productwerkgroep Pluimveevlees en Eieren van Bioconnect, door de projectgroep Natuurlijk Gezond

(vervolg Fyto-V)

In dit boekje vindt u alles over het natuurlijk gezond houden van uw kippen, met gebruik van kruiden en andere natuurproducten.

U kunt dit boekje voor eigen gebruik uitprinten, maar bewaar deze link, want later dit jaar wordt dit boekje nog aangevuld met nieuwe onderzoeksresultaten.

Uit bovengenoemd boekje volgt nu een lijst met kruiden, speciaal geschikt voor pluimvee.

Producten op basis van deze kruiden, en leveranciers, vindt u op de eerder vermelde website www.fyto-v.nl

---

NL naam: **absint-alsem, bijvoet, eenjarige alsem**

Botanische naam: *Artemisia absinthium*; *A.spp*

Plantdeel: kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: bitterstoffen (o.a. artemisin), etherische olie (vooral thuyon en azuleen)

Gebruikt voor: spijsvertering en eetlustbevorderend, antiparasitair; aanplant in uitloop

NL naam: **algen en wieren**

Botanische naam: *Diatomeae spp* en *Fucus spp*

Plantdeel: cellen

Belangrijkste inhoudsstoffen: dode cellen, bevat veel chlorofyll, kiezelzuur(D), jodium (F)

Gebruikt voor: betere voedselopname, eetlust en groei, bij stress, endoparasieten (D), ondersteuning afweer, ondersteuning stofwisseling

Links: Anijszaad.

Foto: Wikipedia.

NL naam: **anijs**

Botanische naam: *Pimpinella anisum*

Plantdeel: zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: 2-6% etherische olie (met 90% transanethol), 10-30% vette olie, 20% eiwit

Gebruikt voor: eetlust, productie, groei, spijsverteringsproblemen

NL naam: **bieten**

Botanische naam: *Beta vulgaris*

Plantdeel: melasse, pulp

Belangrijkste inhoudsstoffen: 50% suiker, 5,5% betaïne, diverse mineralen

Gebruikt voor: Leverbescherming (o.a. leververvetting)

NL naam: **brandnetel**

Botanische naam: *Urtica dioica*

Plantdeel: blad

Belangrijkste inhoudsstoffen: mierenzuur, azijnzuur, histamine, choline, kiezel (in de brandharen); daarnaast veel verschillende vitaminen en mineralen (vooral ijzer); looistoffen

Gebruikt voor: verbetering calciumstofwisseling, verbetering beendergroei, beschermt darmen, vitaliseert, aanvulling mineralen, sporenelementen en natuurlijke werkstoffen, ondersteuning luchtwegen, algehele gezondheid; geschikt voor aanplant in uitloop

Links: brandnetel. Foto:AE

Links: Onrijpe en rijpe peul van de Johannesbroodboom.

Foto: Wikipedia/ Osvaldo Gago.

NL naam: **carob, johannesbroodboom**

Botanische naam: *Ceratonia siliqua*

Plantdeel: peulen

Belangrijkste inhoudsstoffen: suikers, slijmstoffen, looistoffen

Gebruikt voor: diarree, geïrriteerde darm

NL naam: **cichorei**

Botanische naam: *Cichorium intybus*

Plantdeel: wortel

Belangrijkste inhoudsstoffen: bitterstoffen, flavonoïden, inuline 30%

Gebruikt voor: darmflora optimaliseren (prebioticum)

NL naam: **citroen**

Botanische naam: *Citrus limon*

Plantdeel: schil van vrucht

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 2,5% (terpene, α -limoneen), flavonoïden

Gebruikt voor: desinfecteren stallucht, ademhalingsproblemen

NL naam: **citroenmelisse**

Botanische naam: *Melissa officinalis*

Plantdeel: blad

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 0,05-0,8% (citral 50%), looistoffen 4%, flavonoïden

Gebruikt voor: desinfecteren stallucht, ademhalingsproblemen

Links: Driekleurig viooltje.

Foto: Elio Corti.

NL naam: **driekleuring viooltje**

Botanische naam: *Viola tricolor*

Plantdeel: kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: saponinen, flavonoïden, salicylaten

Gebruikt voor: weerstand, immuunsysteem activeren; ziektepreventie

NL naam: **duizendblad**

Botanische naam: *Achillea millefolium*

Plantdeel: kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 0,2% (waarvan tot 40% chamazuleen), bitterstoffen

Gebruikt voor: verbetering spijsvertering, stofwisseling, doorbloeding

NL naam: **duizendguldenkruid**

Botanische naam: *Erythraea centaurium*

Plantdeel: kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: bitterstoffen

Gebruikt voor: spijsvertering en eetlustbevorderend; los kruid: algehele conditie verbeterend

Links: Duizendguldenkruid. Foto: Elio Corti.

NL naam: **eik**

Botanische naam: *Quercus sp.*

Plantdeel: bast

Belangrijkste inhoudsstoffen: looistoffen

Gebruikt voor: tegen diarree, betere spijsverteringsconsistentie

NL naam: **engelwortel**

Botanische naam: *Angelica sp.*

Plantdeel: wortel, zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 1%, cumarinene 0,08%, bitterstoffen

Gebruikt voor: desinfecteren stallucht, ademhalingsproblemen

NL naam: **eucalyptus**

Botanische naam: *Eucalyptus globulus of saligna*

Plantdeel: blad

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 0,5-7% (75% cineol), looistoffen

Gebruikt voor: luchtwegen, minder slijm, bescherming tegen vliegen

NL naam: **fenegriek**

Botanische naam: *Trigonella foenum graecum*

Plantdeel: zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: slijmstoffen 30%, eiwit, vette olie, saponinen 3%, bitterstoffen

Gebruikt voor: algehele weerstand en energie, spijsvertering

Boven: Eucalyptus. Foto's: Wikipedia.

Onder: Fenegriekzaad.

NL naam: **geelwortel**

Botanische naam: *Curcuma species*

Plantdeel: wortel

Belangrijkste inhoudsstoffen: 5% curcuminen (gele kleur, polyfenolen), 10% etherische olie

Gebruikt voor: leverfunctie, digestie, algehele prestatie, chronische luchtwegobstructie

NL naam: **geitenbaard/ spirea**

Botanische naam: *Filipendula ulmaria*

Plantdeel: bloemen, blad

Belangrijkste inhoudsstoffen: salicylaten, flavonoiden (5%), looistoffen

Gebruikt voor: kan in/bij uitloop; pijn-, ontsteking- en koortswerend

NL naam: **ginseng**

Botanische naam: *Panax ginseng*

Plantdeel: wortel

Belangrijkste inhoudsstoffen: saponinen, 1,5 %

specifieke suikers, etherische olie

Gebruikt voor: groei, algemene weerstand en energie

NL naam: **gist**

Botanische naam: *Saccharomyces spp*

Plantdeel: cellen

Belangrijkste inhoudsstoffen: wordt als levend organisme ingezet (probiotisch), als vit. B bron, of prebiotisch: alleen de gistcelwanden (beta-glucanen)

Gebruikt voor: probiotisch, ondersteuning afweersysteem, stofwisseling, opbouw van vitaminereserves, eetlustopwekkend, ondersteuning luchtwegen, algehele gezondheid, tegen diarree, verbetering darmflora, groeibevordering, betere prestatie

NL naam: **goudsbloem**

Botanische naam: *Calendula officinalis*

Plantdeel: bloem

Belangrijkste inhoudsstoffen: triterpeen-glycosiden, flavonoiden, luteïne (carotenoïde)

Gebruikt voor: milde desinfectans bij wonden, huidbeschadiging

Links: Goudsbloem. Foto: Elio Corti.

NL naam: **kalmoes** (niet zelf verzamelen i.v.m. giftig chemotype)

Botanische naam: *Acorus calamus*

Plantdeel: wortel

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 5% (vooral asaron), bitterstoffen

Gebruikt voor: stimuleert maag, diarree, bevordering darmflora, coccidiose

NL naam: **kamille** (links, foto AE)

Botanische naam: *Matricaria*

Plantdeel: bloem

Belangrijkste inhoudsstoffen: 0,3-1,4% etherische olie (met chamazuleen en bisabolol), flavonenen, cumarinen

Gebruikt voor: wondverzorging, algehele gezondheid en productie, weerstand, ontstekingen

NL naam: **kaneel**

Botanische naam: *Cinnamomum zeylanicum*

Plantdeel: bast

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 1-2% (met 75% kaneelaldehyde en 5% eugenol), looistoffen 2%

Gebruikt voor: stabiliteit darmflora, dunne mest, histomonas, coccidiosis, groeibevordering, stalklimaat, spijsverteringsconsistentie, voedingsstoffenopname

NL naam: **kastanje (tamme)**

Botanische naam: *Castanea sativa*

Plantdeel: blad, schors

Belangrijkste inhoudsstoffen: looistoffen 10%, flavonoïden

Gebruikt voor: algehele gezondheid en productie, immuunstimulatie, digestie, lever

NL naam: **katteklauw**

Botanische naam: *Uncaria tomentosa*

Plantdeel: wortel bast

Belangrijkste inhoudsstoffen: alkaloiden (verschillend naargelang chemotype, tot 3%), β -sitosterol, flavonoïden, looistof

Gebruikt voor: weerstand, immuunsysteem activeren; ziektepreventie

Links: Foto Wikipedia/ Donovan Govan.

NL naam: **knoflook**

Botanische naam: *Allium sativum*

Plantdeel: bol

Belangrijkste inhoudsstoffen: diverse zwavelver-

bindingen (allicine, thiocyanaten), vitaminen (A, B1, B2, C), mineralen (K, Fe, S, J, C, P, Se)

Gebruikt voor: stabiliteit darmflora, bij endoparasieten, coccidiose, histomonas, voedingsstoffenopname, immuunsysteem activeren, algehele weerstand, antibacterieel, groei.

NL naam: **koriander**

Botanische naam: *Coriandrum sativum*

Plantdeel: zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 0,2–1,6 % (70% linalool), vette olie 15-25%, eiwitten 11-17%

Gebruikt voor: desinfecteren stallucht, ademhalingsproblemen

NL naam: **kruidnagel**

Botanische naam: *Eugenia caryophyllata*

Plantdeel: bloem

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 20% (met 90% eugenol), looistoffen 10%, flavonoiden

Gebruikt voor: desinfecteren stallucht, ademhalingsproblemen

NL naam: **lavendel**

Botanische naam: *Lavendula officinalis*

Plantdeel: bloem

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 1-3% (met o.a. kamfer en cineol), 12% looistoffen

Gebruikt voor: huidbeschadiging, bescherming tegen vliegen

NL naam: **lijnzaad, vlas**

Botanische naam: *Linum usitatissimum*

Plantdeel: zaad en lijnzaadolie

Belangrijkste inhoudsstoffen: zaad: 25% onverteerbare koolhydraten (incl slijm), 40% vette olie (veel onverzadigd vet), 25% eiwit

Gebruikt voor: meer omega 3 vetzuren in vlees en alfa linoleen zuur in ei

Links: Vlas. Foto Elio Corti.

Links onder: Lijnzaad. Foto AE.

NL naam: **mahonie, oregons druif**

Botanische naam: *Mahonia aquifolium*

Plantdeel: (wortel)bast, vrucht

Belangrijkste inhoudsstoffen: alkaloiden

Gebruikt voor: infecties, ademhaling

NL naam: **mariadistel**

Botanische naam: *Silybum marianum*

Plantdeel: zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: silymarin (mix van 3 flavonolignanen), 25% vette olie, 30% eiwit

Gebruikt voor: digestie, leverfunctie, bloedsomloop, weerstand

NL naam: **mint**

Botanische naam: *Mentha piperita*

Plantdeel: kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 1-3 % (variabel, meest 50% mentol), looistoffen ca 10%, flavonoiden

Gebruikt voor: luchtwegen (minder slijm)

NL naam: **nootmuskaat**

Botanische naam: *Myristica fragrans*

Plantdeel: zaad, zaadrok (foelie)

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 7 - 15 % (met 80% pineen en camfeen, 6% borneol), 35% vette olie, 30% zetmeel

Gebruikt voor: ademhaling, stalklimaat (alleen in preparaat, niet apart gebruiken)

NL naam: **oregano, wilde marjolein**

Botanische naam: *Origanum vulgare*

Plantdeel: kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie (vooral carvacrol en thymol), looistoffen

Gebruikt voor: verbetering spijsvertering, antibacterieel werkzaam, groeibevordering, coccidiose

NL naam: **paardebloem** (rechts, foto AE)

Botanische naam: *Taraxacum officinale*

Plantdeel: wortel of kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: inuline (tot 40% in wortel, herfst), bitterstoffen, flavonoiden, diverse vitaminen en mineralen

Gebruikt voor: digestie, lever, prebiotisch, vitaminen en mineralenaanvulling

Rechts: Paardenkastanje. Foto Elio Corti.

NL naam: **paarden-kastanje**

Botanische naam: *Aesculus hippocastanum*

Plantdeel: zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: 3-10% saponinen

Gebruikt voor: Huidbeschadiging, zwelling

NL naam: **rozemarijn**

Botanische naam: *Rosmarinus officinalis*

Plantdeel: blad

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 1 - 2,5% (vooral kamfer, borneol, cineol), looistoffen

Gebruikt voor: huidbeschadiging, doorbloeding, stofwisseling, histomonas, eetlust en spijsvertering

Rechts: Salie. Foto: Elio Corti.

NL naam: **salie**

Botanische naam:

Salvia officinalis

Plantdeel: blad

Belangrijkste inhoudsstoffen:

etherische olie 0,5 - 2,5% (vooral thujon en cineol), looistoffen, fyto-oestrogenen

Gebruikt voor: algehele prestatie pluimvee; los kruid: antiparasitair, antibacterieel

NL naam: **Spaanse peper** (links, foto Wikipedia)

Botanische naam: *Capsicum frutescens*

Plantdeel: vrucht

Belangrijkste inhoudsstoffen: 0,3-1% capsaicinoïden, flavonoiden, vette olie

Gebruikt voor: ontsteking, jeuk- en pijn, doorbloeding vergroten, kan huid en slijmvliezen irriteren

NL naam: **tijm** (links, foto Elio Corti)

Botanische naam: *Thymus vulgaris*

Plantdeel: blad

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 1-4%

(thymol ca 50%, carvacrol ca 10%), flavonoiden, looistoffen

Gebruikt voor: desinfectans bij wonden, huidverzorging, spijsvertering, darmgezondheid

NL naam: **valeriaan**

Botanische naam: *Valeriana officinalis*

Plantdeel: wortel

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie en diverse plantspecifieke stoffen

Gebruikt voor: rustgevend, stressverminderend

NL naam: **varkensgras**

Botanische naam: *Polygonum aviculare*

Plantdeel: kruid

Belangrijkste inhoudsstoffen: kiezel, looistof, flavonoïden

Gebruikt voor: versteviging verenkleed, tijdens rui

NL naam: **venkel**

Botanische naam: *Foeniculum vulgare*

Plantdeel: zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 2-6% (met 60% transanethol), 15% vette olie

Gebruikt voor: spijsverteringsproblemen, groei, ademhaling, stalklimaat

Links: Venkel.

Foto Wikipedia/Wouter Hagens.

Links:

**Vlier-
bloesem
en
vlierbes.**

**Foto's:
Elio
Corti.**

NL naam: **vlier**

Botanische naam: *Sambucus nigra*

Plantdeel: bloem, bes

Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie 0,02-0,15%, flavonoïden

Gebruikt voor: weerstand, stofwisseling, doorbloeding

NL naam: **vlozaad**

Botanische naam: *Plantago psyllium*

Plantdeel: zaad

Belangrijkste inhoudsstoffen: 10-20% slijmstoffen

Gebruikt voor: diarree, geïrriteerde darm

NL naam: **walnoot**

Botanische naam: *Juglans regia*

Plantdeel: blad

Belangrijkste inhoudsstoffen: naftochinonen, flavonoïden, looistoffen

Gebruikt voor: (uitwendig: parasieten en huidproblemen); immuunsysteem activeren; ziektepreventie

Links: Walnoot.

Foto: AE.

NL naam: **weegbree**
Botanische naam: *Plantago species*
Plantdeel: kruid
Belangrijkste inhoudsstoffen: kiezel, looistof
Gebruikt voor: tegen diarree, optimaliseren stofwisseling

Links: weegbree.

**Daar onder: Wilgenkatjes.
Foto's Elio Corti.**

NL naam: **wilg**
Botanische naam: *Salix spp* (diverse soorten worden gebruikt)
Plantdeel: Blad, bast
Belangrijkste inhoudsstoffen: 1 tot 11% salicylaten, looistoffen, flavonoïden
Gebruikt voor: kan in/bij uitloop, pijn-, ontsteking- en koortswerend

NL naam: **yucca**
Botanische naam: *Yucca species*
Plantdeel: wortel
Belangrijkste inhoudsstoffen: saponinen
Gebruikt voor: vermindering van ammoniageur in urine en uitwerpselen, betere voerbenutting

NL naam: **zonnehoed (rode)**
Botanische naam: *Echinacea purpurea*
Plantdeel: wortel
Belangrijkste inhoudsstoffen: etherische olie, polysacchariden, inuline
Gebruikt voor: algehele gezondheid en productie, weerstand, luchtwegen, stabilisatie darmflora

NL naam: **zwarte komijn (blackseed)**
Botanische naam: *Nigella sativa*
Plantdeel: zaad
Belangrijkste inhoudsstoffen: 0,4-1,4% etherische olie, 33% vette olie; saponinen
Gebruikt voor: galdrijvend, verminderd hoestkramp

Meer aanbevolen websites voor de Nederlandse lezers:

Het Louis Bolk Instituut in Driebergen
met name:
<http://www.louisbolk.org/downloads/1302.pdf>

Het Instituut voor Etnobotanie en
Zoöfarmacognosie (VOF) in Beek-Ubbergen
met name:
http://www.ethnobotany.nl/etvet_res_4.htm

RIKILT Wageningen www.rikilt.wur.nl/NL/
Met onze dank aan Maria Groot en Monique Bestman.

En kijk ook in ons Engelstalige artikel, voor nog veel meer interessante zaken, vooral in het 'Booklet 4'.

Rechts: Rode Zonnehoed. Foto Fyto-V.

Copyright ©2010 Aviculture-Europe. All rights reserved by VBC.